

## **МЕТОДИКА. ПРАКТИКА. ДОСВІД**

УДК 378.015.31:7

**В. І. Бугайов**

### **ЕКСПЛІКАЦІЯ ПОНЯТТЯ «ОБРАЗО-СИМВОЛОТВОРЧОСТІ» В ЕСТЕТИЧНОМУ ВИХОВАННІ МАЙБУТНІХ ДИЗАЙНЕРІВ**

Духовність вітчизняної культури потребує в наш час певної експлікації творчості, як стану свідомості світосприйняття людиною джерел етносу, мистецтва, побуту, сучасного дизайну. Розуміння специфіки творчості апелює до пізнання природи символу, його генези. Образно-символічні протиставлення віртуалізації, марновірства, містицизму квазікультури змушує нас знову звертатися до актуалізації евристичного потенціалу мистецько-культурної спадщини минувшини.

Проблемі творчості символу присвятили свою творчість В. Соловійов, О. Лосев, П. Флоренський, західні вчені – Е. Фромм, Г. Маркузе, М. Фуко. У працях дослідників О. Сулімова, А. Осипова, Г. Почепцова, Ю. Павленка, Г. Яковлева.

Визначається специфіка становлення сучасного символу в галузях соціології, філософії, політології, культури та мистецтва. Разом з тим, дуже важливим є не виділена раніше експлікація становлення образно-символотворчості сучасного мистецтва та культури.

Метою нашого дослідження є розв'язання наступних питань: характеристика інновації поняття «образно-символотворчості»; дослідження функціонування даного поняття; евристичний потенціал образно-символотворчості минувшини; дослідження елементу квазікультури в становленні сучасної образно-символотворчості.

Новація поняття «образно-символотворчості» апелює, на наш погляд, до функціонування процесів споглядання та впливу феномену культури. Проблема функції образно-символотворчості культури гранично еkleктична. Перш за все тому, що сучасна культура знаходиться на стику філософських і культурних парадигм. Застосування концептів у сучасній культурі суперечливе й неординарне, що складає проблему теорії функціонування образно-символотворчості. Перерахуємо еkleктику феномена функціонування поняття «образно-символотворчості»:

1. Естетична функція – гедоністична, образна, художня, культурно-освітня, гармонізуюча, евристична, споглядальна, почуттєва, асоціативна, катарсисна.

2. Філософська функція – пізнавальна, просторово-часова, онтологічна, гносеологічна, розумова, емпірична, духовна, ідеалістична, світоглядна, свідома.

3. Соціальна функція – виховна, аксіологічна, акмеологічна, ідеологічна, моральна, аморальна, етична, прогностична, психологічна,

фізіологічна, перетворювальна, побутова, комунікаційна, ірраціональна, стратифікаційна.

4. Релігійна функція – духовна, апофатична, містична, магічна, божественна, демонічна, тварна, вища (горня).

Цей список можна продовжувати в будь-яких досліджуваних напрямках. Це залежить від міждисциплінарного ферменту концепцій, які становлять у культурі істотну проблему, що потребує диференційованості. Про цю «культурну кризу наших днів» говорив видатний західний вчений Карл Манхейм: «Якщо вчений в останню чергу відкриває зв'язки, що з'єднують культурне й громадське життя, то пояснюється це тим, що в спокійні часи на високому рівні суспільної диференціації, на якому ми знаходимося, обидві ці сфери розвиваються наче окремо. У кожному складному суспільстві культура завжди створювала не тільки власні органи, але й свій світ, який багато в чому володіє власним континуумом» [1, с. 311]. Образи-символи входять у культурні континууми із загальною або суперечливою концепцією функціонування. Цей процес ми спостерігаємо в історії. Основним контрапунктом руху образ-символотворчості є функціонування свідомості й духовності. Саме ці функції є цілями нашого дослідження, як ми розуміємо, їх феномени складають проблему історичного континууму світової культури в цілому й української зокрема.

Експлікація образ-символотворчості пов'язана з душею та духовністю народу. Духовне пізнання образу-символу завжди було, є й буде ідеалом активності людського мислення. У цінності образу-символу дуже важливим є акмеологічний аспект сприйняття. Безумовною вершиною нашого культурного континуума є образ-символ «Богородиці» - мозаїки собору Святої Софії в Києві XI століття. Перед нами духовний образ-символ не тільки України, але й усієї Східнохристиянської культури: «... ці зразки дала Києву Візантія, яка витратила на їх шліфування не більше й не менше як сім віків важкої боротьби ...» [2, с. 27]. Видатний філософ та теоретик мистецтва О. Лосев називав простір візантійської монументальної мозаїки «ідеографічним» [2], пов'язаним з площинним образотворчим живописом. Він говорив про архаїчний образ-символ даної культури. Це образ-символ, на думку вченого, обумовлений феодальною структурою суспільних відносин. Перед нами образ-символотворчості, що майже тисячоліття утвердився в нашій культурі. На нашу думку, чим давніший образ-символ, тим більше він стає ідеалом духовності у світі пізнання, тим сильніше його емоційно-значеннєві зв'язки з життям народу. Чим же є для нас цей потаємніший живописно-духовний образ «Богородиці» - то споконвічно-стражденний, то умиротворенно-спокійний, то нескінченно-знаючий та запитуючий до нашої душі всеперемагаючою любов'ю та примиренням. Перед нами не просто образ-символ, а святиня християнського світу. В одному з перших визначень християнського образу-символу в настільному словнику В. Зотова і Ф. Толля ми помічаємо: «У християнській церкві символами

називаються або обради, або зримі вираження ідеї й таїнства, але в останньому випадку вони сприймаються не просто як образи, а як ті, що дійсно містять у собі незриму дію благодаті» [3, с. 273]. Ідеографічний образ-символотворчості приводить нас у позачасову ідеально-піднесену споглядальність. Особлива гармонійність образу-символу стійка та незаперечна. Видатний філософ та теоретик мистецтва В. Соловйов шукав єдиного непорушного світового вираження жіночості: «Тісно зв'язуючи святу Софію з Богоматір'ю та Ісусом Христом, релігійне мистецтво наших предків тим не менш яскраво відрізняло її від Того і Другого, зображуючи її в образі окремої Божественної істоти. Вона була для них небесною суттю, схованого під видимістю нижчого світу, променистим духом відродженого людства, ангелом-хранителем землі, майбутнім і остаточним явищем Божества» [4, с. 470]. Центральний образ-символотворчості Київської Русі трансформувалася у свідомості наступних поколінь як поклоніння вічно жіночому, окриляючи на всеперемагаючість чистоти, моральності, жертвовного кохання й величі. Український етнос називав і називає її Матір'ю Богородицею. У ньому поєдналися материнство у вищому своєму прояві, ніжна велич, радість і печаль пізнання вічної мудрості.

Основоположною теорією свідомості функціонування ідеографічного образу-символу ми зобов'язані дослідженню О. Лосева. Ідеографічний образ-символ розкритий в іконі. В історично-культурному континуумі, за О. Лосевим: «... іконопис був продуктом субстанції, що розгорталася у своєму інобуттєвому самоодкровенні» [3, с. 484]. У цій субстанції свідомості дороговказним є образ-символотворчості Софії, що переливається в онтологічних поняттях: основа, закон життя, причина, зіткнення Бога і тварини, примудрість Бога ...

Далі експлікація образо-символотворчості нашого дослідження спрямована на прояв феномену сучасної квазікультури, на який вказує відомий вітчизняний вчений Ю. Павленко [6].

Яскравий приклад квазікультури – молодіжна субкультура «графіті», феміністична мода, символізація фетишизму; які мають розвиток у світовій культурі.

Модель постмодернізму образо-символотворчості «еволюціонує» зникненням ідеологічних утопій та ідеалів. На першому місці стоїть субстрат інстинкту свободи. На думку К. Манхейма: «Це зробило можливим виникнення генералізуючої теорії, у якій усе трансцендентне буття співвідносилось з незмінною структурою людських надбань та інстинктів» [1, с. 213].

Одним з перших проявів свободи Постмодернізму є феміністична культура. Тут ми помічаємо заміну парадигми цінності образо-символотворчості жіночості, що виявляється і в нашій вітчизняній культурі.

Дивлячись на сучасну проблему девальвації, ми бачимо своїми очима на прикладі нашого «культурного оновлення» сучасного символу

«інновацій» західної семіотичної моделі. Квазікультурний символ жіночості зримо закріплюється в нашому соціумі, примушуючи перейняти чужу нам модель, обминаючи національну самосвідомість і чистоту земних філософських і соціальних істин [7, с. 142]. Заміна соціального статусу феміністичної утопії відбирає у символі-образі ніжність і позбавляє її спадковості традиції жіночості. У культурі асимілювалася антикультура сексуальних меншин з її перевернутою психологією квазімистецтва Модернізму та Постмодернізму, особливо проявленої в моді.

Представниця феміністичної філософії Корнелія Клінгер у дослідженні «Жінка – Ландшафт – Артефакт культури» перевтілює культурні цінності: «Встановлення співвідношення між жіночим первнем і природою сягає історично-еволюційної динаміки» [8, с. 25]. Ця теорія звинувачує чоловіка в дискримінації природи й жінки, створюючи утопічний міф.

Формування видозміни цінностей, а її думку уже були в історичному континуумі культури. К. Клінгер вважає: «Меншою мірою це може бути подоланням наявної структури» [8, с. 54]. Розвиток феміністичного мистецтва й культури може піти шляхом створення в середині цієї структури деякого простору: «Останнє знову може навіть надовго виявитися шляхом її субстанційної зміни» [8, с. 54]. Така мрія феміністичної культури.

Іншим елементом деструкції образо-символотворчості Постмодернізму є фетишизм. Вітчизняний дослідник В. Бурлачук підкреслює: «Відчуження передбачає розрив і фетишизацію соціальних відносин» [9, с. 29]. Символіка фетишизації сучасної квазікультури несе в собі сім'я соціальної неоднорідності. Стратифікація породжує утопію Постмодернізму. Культ «секс зірок» з розпродажем символів-речей, розпочатий в Америці, перебазується в квазікультуру Заходу. Художні аукціони, поряд з розпродажем культури минулого, створюють ажіотаж «символів-речей» квазігеніїв. У нашій країні цей культ асимілювався апофеозом крадіжок речей сучасних музичних зірок. Г. Маркузе називає такий феномен «символом конкретності», де проявлена «мова людини з вулиці» [10, с. 229]. Цей символ він вважає також і хибною конкретністю: «Мислення й поведінка виражають хибну свідомість, яка відбиває порочний порядок речей і сприяє його збереженню» [10, с. 191].

Стратифікація розчленує простір сучасної культури на елітарну та масову. Масова культура моделюється елітарною, у культі шанування утопії фетишизму. З одного боку, ми маємо помпезну розкіш, з іншого невгамовну утопію прагнення до неї масової свідомості. Якщо охарактеризувати онтологію речизму, то ми доходимо до «ніщо» розкоші. Розкіш базується на архетиповості помилки образо-символотворчості культури. Цей процес утопії ми помічаємо в архетипі надмірності й розкоші Бароко й Рококо. Видатний французький філософ та теоретик мистецтва Мішель Фуко характеризує помилку культури:

«Думка перестає рухатися в стихії схожості. Відтепер подібна форма знання, а скоріше, привід здійснити помилку, небезпечність, яка погрожує моді, коли погано висвітлений простір змішень речей не досліджується» [11, с. 99].

Процес утопії образів-символів фетишизму ідентичний. Якщо в епоху Бароко і Рококо реципієнт у захваті надмірністю розкоші, то й реципієнт епохи Постмодернізму аналогічно. «Гарна» річ-символ будоражить масову свідомість ситуацією архетипу цього просторового уявлення культури. М. Фуко підкреслює: «Уявлення не коріняться у світі, у якого вони запозичили свій смисл, самі по собі вони виходять у простір, який їм властивий і внутрішня структура якого породжує смисл» [11, с. 131]. Отже утопія фетишизму властива як сучасній образосимволотворчості квазікультури, так і континууму світової культури.

Якщо фетишизм має тенденцію стратифікації, то «образосимволотворчості» молодіжної субкультури графіті властиві анархічний утопізм. Крім того, останній володіє асиміляцією всіх художніх утопій, що розглядаються у «вільному» прояві фантазму сучасної квазікультури.

У функціонуванні поняття образосимволотворчості ми приходимо до наступних висновків:

1. В сучасному зростанні ідеографічної образосимволотворчості ми виділяємо функції – духовну, апофатичну, гармонізуючу, евристичну, аксіологічну, акмеологічну, моральну, етичну, онтолого-гносеологічну, божественну, тварну, вищу (горню).

2. В прояві квазікультури образосимволотворчості (субкультура графіті, феміністична мода, фетишизм) ми виділяємо функції – споглядальна, почуттєва, асоціативна, аморальна, ірраціональна, містична, магічна, стратифікаційна.

Ми бачимо величезний потенціал творчого перетворення дійсності, який зосереджений в тисячолітньому існуванні ідеографічної образосимволотворчості. Він є шанованим не тільки у нашій вітчизняній культурі, але й також в історичному континуумі світової культури.

#### **Список використаної літератури**

- 1. Манхейм К.** Диагноз нашего времени / Карл Манхейм. – М. : Юрист, 1994. – 760 с.
- 2. Степовин Д.** Історія ікони Х-XX століть / Дмитро Степовин. – К. : Либідь, 1996. – 440 с.
- 3. Лосев А. Ф.** Из ранних произведений / А. Ф. Лосев. – М. : Правда, 1990. – 655 с.
- 4. Лосев А. Ф.** Проблема символа и реалистическое искусство / А. Ф. Лосев. – М. : Искусство, 1995. – 320 с.
- 5. Соловьев В. С.** Россия и Вселенская церковь / В. С. Соловьев. – МН. : Харвест, 1999. – 1600 с.
- 6. Павленко Ю. В.** Восточнохристианская цивилизационная система и ее место во всемирно-историческом процессе / Ю. В. Павленко // Социология : теория, методы, маркетинг. – 2001. – № 4. – С. 46-68.
- 7. Бугаев В. И.** Философские и социологические аспекты украинского символа женственности / В. И. Бугаев // Философия и теология – толерантный

диалог в системі наук : матеріали Міжнарод. симпоз. (21-21, окт. 2004 г.) . – Одеса : ХГЭУ, 2005. – С. 141-148. **8. Клінгер К.** Жінка – Ландшафт – Артефакт культури / К. Клінгер // Філософська думка. – 2004. – № 4. – С. 24-54. **9. Бурлачук В.** Способи артикуляції влади або символ в системі властних відносин / В. Бурлачук // Соціологія : теорія, методи, маркетинг. – 2003. – № 3. – С. 20-31. **10. Маркузе Г.** Одномерний чоловік / Герберт Маркузе. – М. : REEL – book, 1994. – 368 с. **11. Фуко М.** Слова і речі. Археологія гуманітарних наук / Мишель Фуко. – М. : Прогрес, 1992. – 488 с.

**Бугайов В. І. Експлікація поняття «образо-символотворчості» в естетичному вихованні майбутніх дизайнерів**

У статті досліджуються проблеми експлікації образосимволотворчості: феномен фетишизму, феміністичної моди, субкультури графіті, сучасної квазікультури. На основі функціонування образосимволотворчості дана характеристика інновацій його поняття та евристичного потенціалу. Проблеми функцій культури розглядаються як гранично еkleктичні. Автор вважає, що величезний потенціал творчого перевтілення дійсності зосереджений у тисячолітнім існуванні ідеографічної образосимволотворчості.

*Ключові слова:* квазікультура, символ, образ, творчість, ідеографія.

**Бугаев В. И. Экспликация понятия «образо-символотворчества» в эстетическом воспитании будущих дизайнеров**

В статье исследуются проблемы экспликации образосимволотворчества: феномен фетишизма, феминистической моды, субкультуры граффити современной квазикультуры. На основе функционирования образосимволотворчества дана характеристика инноваций его понятия и эвристического потенциала. Проблемы функций культуры рассматриваются как гранично еkleктичные. Автор считает, что громадный потенциал творческого преобразования действительности сосредоточен в тысячелетнем существовании идеографического образосимволотворчества.

*Ключевые слова:* квазикультура, символ, образ, творчество, идеография.

**Bugajov V. I. Explication of the Concept of «Image-Symbol-Creativity» in the Aesthetic Education of Future Designers**

Phenomenon functioning education symbol creativity appeals to the development of the aesthetic, philosophical, social and religious functions. Explication of the concept is directly related to the soul and spirituality of the people. Spiritual knowledge of symbolic always been, is to be the ideal activity of the human mind. In the values of symbolic acmeological is very important aspect of his perception. Top of our cultural continuum is the image

of the symbol «God». In the Christian church image of the character is perceived as an expression of ideas and the sacraments. Harmony ideographic symbol image by far in the history of its development. She speaks of divine truth regeneration of mankind. The central image of the character is transformed in the minds of the Virgin next generation as a generation of the eternal feminine. Ukrainian ethnicity calls her mother the Virgin Mary. This image of the character reunited gentle grandeur, motherhood, joy and sorrow knowing eternal wisdom. The substance of consciousness of symbolic Virgin poured into ontological concepts as the foundation, the law of life, the cause of harmony and says becoming a modern culture.

*Key words:* kvazikultura, symbol, image, creativity, ideography.

Стаття надійшла до редакції 5.02.2013 р.

Прийнята до друку 26.04.2013 р.

Рецензент – д-р філософ. наук, проф. Муза Д. Є.

УДК 378.147

**Ван Цзяньшу**

### **СТРУКТУРА ВОКАЛЬНО-ВИКОНАВСЬКОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИКИ**

У нових соціально-економічних умовах постійно здійснюються культурні, освітні зміни у нашій державі, адже вона повинна закласти теоретичні підвалини нової школи майбутнього, де буде виховуватись та розвиватись наступна генерація юних громадян, здатних до духовного, культуровідповідного оновлення та постійних творчих пошуків. Розбудову школи на засадах культуровідповідності неможливо відокремити від культурного розвитку вчителя та учнів. Тому основне завдання музичної освіти – виховання музичної культури школярів як важливої й невід'ємної частини їхньої духовної культури. А звідси з усією очевидністю випливає, що вчитель музичного мистецтва сам повинен бути насамперед людиною високої духовної культури.

Мета статті полягає у висвітленні структури вокально-виконавської культури майбутніх учителів музики як основи їх загальної духовної культури. Проблема підготовки культуровідповідних майбутніх педагогів є однією з актуальних у різноманітних сферах сучасного життя. Це обумовлене тим, що всі зміни, які відбуваються в суспільстві в цілому й у сфері освіти зокрема, сконцентровані на особистості педагога, що є ключовою фігурою у соціальних процесах ХХІ сторіччя. Завдяки діяльності педагогів реалізується державна політика в створенні інтелектуально-творчого потенціалу нації, розвитку науки й техніки, формування людини високої культури.